

تاریخ دریافت: ۸۷/۲/۱۵

پذیرش نهایی: ۸۷/۳/۲۵

رابطه بین مدیریت سود و کیفیت افشاء

حمید بداغی

کارشناس ارشد حسابداری از دانشگاه آزاد اسلامی

حمیدرضا بزاززاده

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

چکیده

بخش زیادی از ادبیات مرتبط با مدیریت سود، معطوف به چرایی، چگونگی و تبعات مدیریت سود بوده است و بررسی راهکارهایی جهت کنترل و مهار کردن این عمل، کمتر مورد توجه محققین بوده است. تحقیق حاضر افشاء بیشتر و کامل تر اطلاعات را به عنوان راهکاری جهت کاهش مدیریت سود مورد توجه قرار داده است. در این تحقیق، کیفیت افشاء با استفاده از چک لیستی متشکل از ۲۳۵ قلم افشاء اجباری (مطابق با استانداردهای حسابداری ایران) و مدیریت سود با استفاده از مدل اصلاح شده جونز^۱ بر اساس ارقام تعهدی اختیاری، اندازه گیری شده‌اند و نهایتاً برای

آزمون فرضیه تحقیق مورد استفاده قرار گرفته‌اند. آزمون فرضیه تحقیق به دو صورت مقطعی برای هر یک از سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۴ و تجمعی سه ساله انجام شده است. نتایج حاصل از آزمون‌های بعمل آمده در این تحقیق در بررسی مقطعی سال به سال، تنها برای سال ۸۴ حاکی از تایید فرضیه و وجود رابطه منفی و معنادار بین کیفیت افشاء و مدیریت سود می‌باشد. و در مجموع سه سال نیز نتایج نشان‌دهنده عدم وجود رابطه معنادار است.

کلید واژه‌ها: مدیریت سود، افشاء اجباری، ارقام تعهدی اختیاری، ارقام تعهدی غیر اختیاری

مقدمه

سود گزارش شده در شرکتها همواره بعنوان یکی از معیارهای تصمیم‌گیری مالی مورد توجه بوده است. اما هرگاه اهداف مدیران و مالکان همسو نباشد مدیریت ممکن است صورت‌های مالی را در جهت منافع خویش تهیه نمایند. استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی نیز همواره از عدم تقارن اطلاعات حسابداری ناراضی بوده‌اند و همواره به دنبال اطلاعاتی هستند که بتوانند جهت تصمیم‌گیری‌های منطقی از آن استفاده نمایند. واتس و زیمرمن^۱ (۱۹۸۶) عنوان می‌کنند که محققین با توجه به تحقیقات انجام شده، به این نتیجه رسیدند که ارقام و اعداد حسابداری در تضاد منافی که بین مدیران و سهامداران وجود دارد نقش مهمی را ایفاء می‌کنند. بعبارتی این ارقام و اعداد می‌توانند نقش تشدیدکننده یا تعدیل‌کننده‌ای در این مقوله داشته باشند. در واحدهایی که عملکرد ضعیفی از لحاظ سود گزارش شده داشته‌اند و قیمت سهام آنها سقوط نموده است، خطرات جدی، امنیت شغلی مدیریت را تهدید می‌کند و در نهایت ممکن است سهامداران بخواهند مدیریت را تعویض نمایند.

دو مکانیسم رسمی وجود دارد که شکاف اطلاعاتی بین مدیران و سرمایه‌گذاران را تعدیل می‌نماید. اول عرف و استانداردهای پذیرفته شده حسابداری که توانایی مدیریت

برای تحریف اطلاعات مالی را محدود می‌سازد، اگر چه هنوز مدیران قادرند به دلیل دانش و تخصص، برتری اطلاعاتی خود را حفظ نمایند و دوم حساب‌رسان که با رسیدگی به برآوردهای مدیریت و ارقام و اعداد گزارش شده، اعتبار صورت‌های مالی را افزایش می‌دهند. این مکانیزمها هنوز نارسائی‌های خاص خود را دارند و نتوانسته‌اند بطور کامل شکاف اطلاعاتی بین مدیران و سرمایه‌گذاران را برطرف کنند. افشاء اطلاعات راهکاری است جهت از بین بردن عدم تقارن اطلاعات بین مدیران و سرمایه‌گذاران از طریق تعدیل تضاد منافع موجود (ایزدی نیا، ۱۳۷۷، ص ۱۱۲).

مفهوم و کیفیت سود

صاحب‌نظران تعاریف مختلفی از سود داشته‌اند که هر کدام از بعد خاصی به تفسیر سود می‌پردازد. بهمین دلیل ارائه تعریف جامع و کاملی از سود که مورد قبول اکثر صاحب‌نظران باشد، مشکل بنظر می‌رسد. دو دیدگاه عمده که در خصوص سود وجود دارد، دیدگاه‌های اقتصادی و حسابداری است. اصولاً سود در دیدگاه اقتصادی قابلیت هموارسازی ندارد و لذا در ادبیات هموارسازی سود، سود حسابداری مورد نظر است. سود بعنوان نتیجه نهایی فرآیند طولانی حسابداری که این قدر مورد توجه و تأکید استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری است، تحت تأثیر رویه‌های حسابداری که مدیریت انتخاب می‌کند، محاسبه شده است. امکان انتخاب رویه‌های حسابداری به مدیریت فرصت می‌دهد تا در مورد زمان شناخت و اندازه‌گیری هزینه‌ها و درآمدها تصمیم‌گیری کند. مدیریت انگیزه دارد با به کارگیری غیرمحافظة کارانه رویه‌های حسابداری، رشد سود شرکت را ثبات بخشد. این اعمال نظر مدیریت، کیفیت سود حسابداری را می‌کاهد. زیرا همانطور که مدیریت، سود را افزایش می‌دهد اقلام تعهدی افزایش یافته و سود بر جریان نقدی فزونی می‌یابد. هر چه فاصله سود و جریان نقدی افزایش یابد کیفیت سود کاهش می‌یابد. هر چه سود به جریان نقدی نزدیک‌تر باشد، اقلام تعهدی آن کمتر و کیفیت سود بالاتر است (ثقفی و کردستانی، ۱۳۸۳، ص ۵۲).

ادبیات جدید حسابداری، با بیان هموارسازی سود بعنوان مدیریت سود، آن را نتیجه اقداماتی جهت کاهش نوسانات سودهای گزارش شده حسابداری می‌داند. مدیریت سود مفهومی برگرفته از اندیشه اثرگذاری پدیده‌های غیر مالی بر گزارش‌های حسابداری است.

دی جورج و همکاران^۱ (۱۹۹۹) مدیریت سود را بعنوان نوعی دستکاری مصنوعی سود توسط مدیریت جهت حصول به سطح مورد انتظار سود برای بعضی تصمیمات خاص تعریف می‌کنند. بنظر ایشان، انگیزه اصلی مدیریت سود، مدیریت تصور سرمایه‌گذاران در مورد واحد تجاری است.

محققین متعدد دیگری نیز در تشریح مدیریت سود اشاره نموده‌اند که اگر زمانی مدیران روش خاصی از روش‌های حسابداری را برگزینند که پراکندگی سودهای گزارش شده کم شود، نتیجه هموارسازی سود است. آنها همچنین اشاره داشته‌اند که مدیران در حدود قدرتشان که ناشی از آزادی عمل در چارچوب اصول و روش‌های پذیرفته شده حسابداری است، سودهای گزارش شده و نرخ رشد سود را هموار می‌سازند. (مراجعه شود به بارنی و همکاران^۲، گوردون و همکاران^۳ (۱۹۶۶))

اهداف و انگیزه‌های مدیریت سود

گوردون و همکاران برای توضیح انگیزه هموارسازی سود بیان داشته‌اند:

۱. معیار مدیران برای گزینش از میان روش‌های گوناگون حسابداری، حداکثر نمودن مطلوبیت یا رفاه مدیریت است.
۲. مطلوبیت یا رفاه مدیران به رضایت سهامداران از عملکرد شرکت بستگی دارد. بطوریکه با فرض ثبات سایر عوامل، هرچه سهامداران راضی‌تر باشند، امنیت شغلی، مقام، سود و پاداش مدیران بیشتر خواهد بود.
۳. مطلوبیت یا رفاه مدیران تابعی از امنیت شغلی، سطح و نرخ رشد پاداش و حقوق مدیریت و سطح و نرخ رشد اندازه شرکت است.

1 - DeGeorge and et al

2 - Barnea and et al

3 - Gordon and et al

۴. رضایت سهامداران شرکت به ثبات نرخ رشد سود بستگی دارد. با فرض استحکام قضایای فوق می‌توان استنباط نمود که مدیران، سود سالانه را بمنظور حفظ موقعیتشان هموار می‌سازند. برای مثال ویزیج^۱ (۱۹۸۸) دریافت که تعویض هیأت‌مدیره بیشتر در سال‌هایی صورت می‌گیرد که سود حسابداری کمتر از سال گذشته است. بنابراین ممکن است زمانی که سود شرکت زیاد است مدیران با دستکاری، آن را کاهش دهند تا سال آینده با کاهش نسبی سود روبرو نشوند و یا زمانی که سود کمتر از گذشته است با دستکاری، آن را افزایش دهند.

بیدلمن^۲ (۱۹۷۳) معتقد است مدیریت دو انگیزه برای هموار نمودن سود گزارش شده دارد. اول آنکه پدید آمدن یک جریان با ثبات سود بر ارزش سهام شرکت اثر مساعد دارد، ریسک شرکت را کاهش می‌دهد و در قیاس با فرایندهای بی‌ثبات، توان بیشتری برای حمایت از سود سهام فراهم می‌گردد. وی دومین انگیزه را برای هموارسازی سود، توانایی مقابله با ماهیت ادواری بودن سود و کاهش احتمالی همبستگی بازده مورد انتظار شرکت با بازده مجموعه بازار می‌داند.

انگیزه‌های دیگری همچون اجتناب از هزینه‌های سیاسی، استفاده از طرح‌های پاداش، تسهیل در تأمین مالی داخلی، کاهش هزینه استقراض شرکت، تاثیر مساعد بر روابط میان شرکت و مشتریان، فروشندگان و کارکنان، همچنین نزدیک‌تر کردن رقم سود هر سهم به انتظارات بازار و ... توسط محققین ارائه شده است. (مراجعه شود به ترومن و تیتمن^۳ (۱۹۸۸)، هاند^۴ (۱۹۸۹)، کریستز^۵ (۱۹۹۰)، دفوند و جیمبالو^۶ (۱۹۹۴)، داروق و همکاران^۷ (۱۹۹۸) و بنیش^۸ (۲۰۰۱)).

مبانی نظری فرضیه

1 - Weisbach

2 - Beidleman

3 - Truman and Titman

4 - Hand

5- Christse

6- Defond and Jimbolvo

7 - Darrough and et al

8 - Beneish

بیش (۲۰۰۱) به وجود دو دیدگاه در مورد مدیریت سود اشاره می‌کند. دیدگاه فرصت‌طلبانه^۱ که بیان می‌دارد مدیران در پی گمراه کردن سرمایه‌گذاران هستند و "دیدگاه تبادل اطلاعات"^۲ که بیان می‌دارد اختیارات مدیر ابزاری است برای وی تا انتظارات شخصی‌اش را در مورد جریان‌ات نقد آتی شرکت به سرمایه‌گذاران ارائه کند. لوبو و ژو^۳ (۲۰۰۱، ص ۱۹) میزانی که شرکتها به مدیریت سود می‌پردازند را بعنوان عامل تعیین‌کننده مهمی جهت تصمیم‌گیری در ارتباط با میزان افشاء اطلاعات معرفی می‌نمایند. تجزیه و تحلیل‌های تجربی ارائه شده توسط این محققین بیانگر وجود رابطه منفی بین کیفیت افشاء و مدیریت سود در حالت وجود مدیریت سود فرصت‌طلبانه، همچنین وجود رابطه مثبت بین کیفیت افشاء و مدیریت سود در حالت وجود مدیریت سود ناشی از تبادل اطلاعات است. لذا با توجه به فرضیه تحقیق حاضر که رابطه منفی بین مدیریت سود و کیفیت افشاء را مورد تاکید قرار داده، در تحقیق حاضر نیز مدیریت سود بر مبنای دیدگاه فرصت‌طلبانه مورد بررسی قرار گرفته است.

گول و همکاران^۴ (۲۰۰۰) دریافتند که مدیران شرکتها با فرصت‌های سرمایه‌گذاری بیشتر، از مدیریت سود جهت نشان دادن فرصت‌های رشدی خود در آینده استفاده می‌کنند. لذا می‌توان در تحقیق حاضر چنین نیز نتیجه‌گیری نمود که در صورتیکه فرضیه تحقیق حاضر بیانگر رابطه‌ای مثبت باشد، به مدیریت سود بر مبنای دیدگاه اطلاعات اشاره دارد.

زمینه ایجاد فرضیات تحقیق‌های فوق از دو جریان تحقیقی نشأت گرفته است. تحقیقات نوع اول به رابطه بین کیفیت افشاء و عدم تقارن اطلاعات پرداخته‌اند و تحقیقات نوع دوم وجود رابطه بین مدیریت سود و عدم تقارن اطلاعات را بررسی نموده‌اند. نتایج حاصل از این دو دسته تحقیق متفقاً پیش‌بینی در مورد رابطه بین کیفیت افشاء و مدیریت سود را بوجود می‌آورند.

1 - Opportunistic

2 - Information communication

3 - Lobo and Zhou

4 - Gul and et al

گلوستن و میلگروم^۱ (۱۹۸۵) در ارتباط با رابطه بین افشاء شرکت و عدم تقارن اطلاعات، مدلی ارائه نموده‌اند که این مدل بیانگر رابطه معکوس بین افشاء شرکت و عدم تقارن اطلاعات می‌باشد. بطوری که هر چه سطح افشاء شرکت افزایش می‌یابد عدم تقارن اطلاعات کاهش پیدا می‌کند.

لانگ و لاندلم^۲ (۱۹۹۳) در تحقیق خود جهت سنجش عدم تقارن اطلاعات از رابطه متقابل بین سود و بازده استفاده نموده‌اند. نتایج تحقیق آنها بیانگر این بود که هرچه رابطه بین سود و بازده ضعیف‌تر باشد عدم تقارن اطلاعات نیز کمتر خواهد بود. همچنین آنها دریافتند شرکت‌هایی که رابطه بین سود و بازده‌شان ضعیف‌تر است از سطح افشاء بالاتری برخوردارند.

تحقیقات دیگری از جمله تحقیقات انجام شده توسط لانگ و لاندلم (۱۹۶۹)، باری و بروان^۳ (۱۹۸۴)، مرتون^۴ (۱۹۸۷)، دیاموند و ورچیا^۵ (۱۹۹۱) و کیم و ورچیا^۶ (۱۹۹۴) نیز حاکی از این است که افشای بیشتر و کاملتر اطلاعات سطح عدم تقارن اطلاعات بین مدیریت و سرمایه‌گذاران و بطور کلی استفاده‌کنندگان از اطلاعات را کاهش می‌دهد.

از سوی دیگر، مدل‌های تحلیلی زیادی که در پژوهش‌های مختلف بکار گرفته شده‌اند نشان داده‌اند که میزان مدیریت سود با سطح عدم تقارن اطلاعات افزایش می‌یابد.

ترومن و تیمن (۱۹۸۸) به روش تحلیلی نشان دادند که وجود عدم تقارن اطلاعات بین مدیریت و سهامداران، وضعیت ضروری برای مدیریت سود است. در مدل آنها که جهت سنجش مدیریت سود استفاده نموده‌اند، مدیر اطلاعات بیشتری از سهامداران دارد.

---

1 Glosten and Milgrom

2 - Lang and Lundholm

3 - Barry and Brown

4 -Merton

5 -Diamond and Verrecchia

6 - Kim

اسکیپر^۱ (۱۹۸۹) شرط اضافی را که باید برای مدل تحلیلی مدیریت سود وجود داشته باشد، عدم تقارن در ثبات اطلاعات دانسته است. فرضیه‌ای که این ثبات را جایز می‌شمارد، شکلی از ارتباطات مسدود شده است. که در آن سهامداران نمی‌توانند کاملاً عملکرد و دیدگاه‌های شرکت (مدیریت) را در محیط مشاهده کنند، در چنین محیطی، مدیریت می‌تواند از انعطاف‌پذیری موجود، جهت اداره کردن سود گزارش شده استفاده کند. علاوه بر این، توانایی مدیریت جهت اداره کردن سود، همانطور که عدم تقارن بین مدیریت و سهامداران زیاد می‌شود افزایش می‌یابد.

ریچاردسون^۲ (۱۹۹۸) شواهد تجربی نیز منطبق با این نتایج بدست آورده است. وی دریافت که وجود عدم تقارن اطلاعات، به میزان مدیریت سود مربوط می‌باشد.

صورت فرضیه:

بطور متفق دو شیوه تحقیق بیان شده، که یکی به وجود رابطه معکوس بین میزان افشاء اطلاعات و عدم تقارن اطلاعات و دیگری به وجود رابطه مستقیم بین مدیریت سود و عدم تقارن اطلاعات اشاره داشتند، حاکی از این است که همانگونه که لوبو و ژو (۲۰۰۱) بیان داشتند، مدیران شرکت‌هایی که اطلاعات بیشتری را افشاء می‌کنند انعطاف‌پذیری کمتری برای کنترل سود دارند. بعبارت دیگر سهامداران شرکت‌هایی که خط‌مشی‌های افشاء آگاه‌کننده بیشتری دارند می‌توانند براحتی مدیریت سود را کشف کنند، بنابراین در چنین حالتی به مدیریت سود احتمالاً کمتر پرداخته می‌شود. لذا فرضیه این تحقیق بشرح زیر بیان می‌گردد:

بین کیفیت افشاء و مدیریت سود رابطه منفی وجود دارد.

در تحقیق لوبو و ژو نتایج تحقیق بیانگر رابطه منفی قابل ملاحظه‌ای بین خط‌مشی افشاء شرکت‌ها با اقلام تعهدی اختیاری می‌باشد. لذا با توجه به نتایج بدست آمده از این تحقیق شرکت‌هایی با میزان افشاء پایین‌تر مایلند تا بیشتر به مدیریت سود پردازند و همچنین شرکت‌هایی که بیشتر به مدیریت سود می‌پردازند مایلند تا افشاء با کیفیت

1 - Schipper

2 - Richardson

پایین تر داشته باشند. بعبارت دیگر نتایج تحقیق حاکی از آن است که افشاء بیشتر اطلاعات، تأثیر محدودکننده‌ای بر مدیریت سود دارد.

روش تحقیق

جامعه آماری در این تحقیق از نوع جامعه آماری محدود بوده و کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران را شامل می‌گردد. قلمرو زمانی تحقیق نیز از سال ۱۳۷۴ تا سال ۱۳۸۴ تعیین شده است.

نمونه آماری در این تحقیق شامل ۵۳ شرکت می‌باشد که به روش نمونه‌گیری حذفی انتخاب شده‌اند. در این راستا کلیه شرکت‌های عضو جامعه آماری که دارای شرایط زیر بوده‌اند جزء نمونه آماری لحاظ شده‌اند. شرایط مذکور به شرح زیر می‌باشند:

۱. تا قبل از پایان سال ۱۳۷۴ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد.
  ۲. فعالیت‌هایی از نوع سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نداشته باشند و در زمینه استخراج نفت و کانی‌ها و نیز زراعت فعالیت نکنند.
  ۳. پایان سال مالی آنها منتهی به ۱۲/۲۹ باشد.
  ۴. طی سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۴، تغییر سال مالی نداده باشد.
  ۵. معاملات سهام شرکت بطور مداوم در بورس اوراق بهادار تهران صورت گرفته باشد و توقف معاملاتی بیشتر از ۶ ماه در مورد سهام یاد شده اتفاق نیفتاده باشد.
  ۶. اطلاعات مالی مورد نیاز، به ویژه یادداشت‌های همراه صورتهای مالی بمنظور سنجش افشاء (برای سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۴)، و برای اندازه‌گیری اقلام تعهدی اختیاری (برای سالهای ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۴)، در دسترس باشد.
- در این تحقیق، برای سنجش افشاء از صورتهای مالی و یادداشت‌های همراه سالهای ۱۳۸۲، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ و برای سنجش مدیریت سود از صورتهای مالی و یادداشت‌های همراه سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۴ شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران استفاده شده است.

سنجش مدیریت سود

در این تحقیق مطابق با تحقیقات و تئوری‌های موجود پیرامون مفهوم و میزان اقلام تعهدی اختیاری در صورتهای مالی شرکتها، این مفهوم، معیار سنجش مناسبی (سنجش غیر مستقیم) برای مدیریت سود تشخیص داده شد. لذا در این تحقیق از این مفهوم و با استفاده از مدل تعیین شده توسط دچو و همکاران^۱ (۱۹۹۵)، که به مدل تعدیل شده جونز^۲ معروف است، استفاده شده است. زیرا این مدل در بین مدل‌های مختلف ارائه شده برای سنجش مدیریت سود بسیار پر توان نشان داده است. (مراجعه شود به لوبو و ژو (۲۰۰۱)).

پس از انتخاب رویکرد مبتنی بر کاربرد اقلام تعهدی اختیاری جهت تعیین و اندازه‌گیری مدیریت سود، با استفاده از مدل اصلاح شده جونز، ابتدا به سنجش اقلام تعهدی کل پرداخته می‌شود.

در تحقیق حاضر با استفاده از روابط ذیل (روش ترازنامه‌ای) مبتنی بر مدل اصلاح شده جونز، ابتدا اقلام تعهدی کل برای هر یک از شرکت‌های نمونه در هر سال به شیوه زیر محاسبه می‌شود:

$$TACC_{it} = \Delta CA_{it} - \Delta CL_{it} - \Delta Cash_{it} + \Delta STDEBT_{it} - DEPTN_{it}$$

ΔCA_{it} : تغییرات در دارائی‌های جاری در طی دوره

ΔCL_{it} : تغییرات در بدهی‌های جاری دوره

$\Delta Cash_{it}$: تغییرات در وجه نقد و معادل وجه نقد در طی دوره

$\Delta STDEBT_{it}$: تغییرات در حصه جاری بدهی‌های بلندمدت در طی دوره

$DEPTN_{it}$: هزینه استهلاك دارائهای ثابت و نامشهود در دوره

پس از اندازه‌گیری میزان اقلام تعهدی کل با استفاده از رابطه ذیل به تخمین ضرایب مورد استفاده در تخمین اقلام تعهدی غیر اختیاری می‌پردازیم:

1 - Dechow and et al

2 - Modified Jones Model

$$\frac{TACC_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{ppE_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

$\frac{TACC_{it}}{A_{it-1}}$: ارقام تعهدی کل برای شرکت i در سال t تقسیم بر دارائی‌های کل شرکت i در پایان دوره $(t-1)$

$\frac{\Delta REV_{it}}{A_{it-1}}$: تغییر در درآمد برای شرکت i در سال t تقسیم بر کل دارائی‌های شرکت i در پایان سال $(t-1)$

$\frac{\Delta REC_{it}}{A_{it-1}}$: تغییر در خالص حسابهای دریافتنی برای شرکت i در سال t تقسیم بر کل دارائی‌های شرکت i در پایان سال $(t-1)$

$\frac{ppE_{it}}{A_{it-1}}$: اموال، ماشین‌آلات، تجهیزات شرکت i در سال t تقسیم بر کل دارائی‌های شرکت i در پایان سال $(t-1)$

پس از تخمین ضرایب فوق از طریق مدل‌های سری زمانی و یا مقطعی با استفاده از رابطه ذیل به تخمین ارقام تعهدی غیراختیاری (NDACC)^۱ برای دوره برآورد (که در تحقیق حاضر ۳ دوره در نظر گرفته شده است) خواهیم پرداخت.

$$NDACC_{it} = \hat{\alpha}_1 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \hat{\alpha}_2 \left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} \right) + \hat{\alpha}_3 \left(\frac{ppE_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

نهایتاً پس از تخمین ارقام تعهدی غیر اختیاری، با استفاده از رابطه ذیل به سنجش ارقام تعهدی اختیاری (DACC)^۲ مبادرت خواهد گردید.

$$DACC_{it} = TACC_{it} - NDACC_{it}$$

سنجش افشاء

برای سنجش میزان افشاء اجباری، استانداردهای حسابداری ایران لازم الاجرا از تاریخ ۱۳۸۰/۱/۱، قانون تجارت ایران، قانون مالیات‌های مستقیم و مجموعه قوانین و مقررات بازار بورس اوراق بهادار تهران، مورد بررسی قرار گرفتند. در نهایت با مطالعه

1 - Nondiscretionary accruals

2 - Discretionary accruals

استانداردهای حسابداری ایران، ۲۳۵ مورد افشاء اجباری شناسایی و جمع‌آوری گردید که به شرح جدول پیوست می‌باشند.

در این تحقیق نیز مشابه با بعضی از تحقیق‌های انجام شده دیگر به اقلام افشاء، وزن داده نشده است. این امر این اشکال را ایجاد می‌کند که اقلامی که از حیث اهمیت در یک سطح نیستند با هم در یک معیار جمع می‌شوند ولی از سوی دیگر آنچنان که کورتیز^۱ (۱۹۹۲) بیان می‌دارد، این روش باعث حفظ بی‌طرفی در تعیین نمره افشاء برای واحدهای تجاری نمونه می‌شود.

بررسی فرضیات آماری:

برای بررسی فرضیه تحقیق مدل‌های مورد بررسی در رگرسیون چندگانه عبارتند از:

$$DACC_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 DP_{it} + \alpha_2 CRP_{it} + \alpha_3 LEV_{it} + \alpha_4 LogSize_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$DP_{it} = \beta_0 + \beta_1 DACC_{it} + \beta_2 LogSize_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

که بشرح ذیل می‌باشند:

DACC: اقلام تعهدی اختیاری و $DACC_{it} = \log(DACC_{it} + 1)$. دلیل استفاده از این تبدیل حصول همگنی در مشاهدات *DACC* و همچنین کاهش تعداد مشاهدات پرت افتاده می‌باشد.

DP: میزان افشاء

CRP: عملکرد نسبی صنعت جاری، بر مبنای سود خالص دوره جاری تقسیم بر

جمع دارایی‌های ابتدای دوره

LEV: نسبت جمع بدهی‌ها بر جمع دارایی‌ها

LogSize: اندازه شرکت بر حسب لگاریتم طبیعی میزان درآمد (فروش)

در سعادله (۱) مبنای نظری ارتباط بین متغیرهای عملکرد نسبی صنعت (*CRP*)

(دفوند و پارک^۲ (۱۹۹۷))، اهرم (*LEV*) (دفوند و پارک (۱۹۹۷))، گول و همکاران

(۲۰۰۰)) و اندازه شرکت (*LogSize*) (دفوند و پارک (۱۹۹۷))، موزز^۳ (۱۹۸۷)) در

1 - Courtis

2- DeFond and Park

3- Moses

تحقیقات دیگر بیان و مورد آزمون قرار گرفته است. همچنین در معادله (۲) رابطه بین اندازه شرکت و میزان افشاء (لانگ و لاندلهلم (۱۹۹۳)، کوک^۱ (۱۹۹۲)) نیز در تحقیقات مربوط بیان و آزمون شده است.

برای مطالعه معادلات فوق و بررسی فرضیه از دو روش زیر استفاده می‌کنیم:
الف) برازش دو مدل جدا از هم، که برآورد ضرایب به روش کمترین مربعات خطا (OLS) محاسبه می‌شوند.

ب) برازش یک مدل همزمان که در این قسمت، برآورد ضرایب به روش کمترین مربعات خطای دو مرحله‌ای (2SLS) محاسبه می‌شوند.

با توجه به دوره تحقیق و داده‌های جمع‌آوری شده، فرضیه‌ها نیز به دو صورت مقطعی برای هریک از سال‌های ۱۳۸۲ الی ۱۳۸۴ و تجمعی ۳ ساله مورد آزمون قرار گرفته‌اند. آزمون مقطعی می‌تواند منعکس‌کننده شرایط احتمالی خاص اقتصادی حاکم طی آن سال باشد و هدف از آزمون تجمعی بررسی نتایج بدون در نظر گرفتن شرایط خاص اقتصادی حاکم بر هریک از سال‌های مورد تحقیق می‌باشد.

بررسی فرضیه تحقیق در سال ۸۲:

الف) مطالعه بوسیله برازش دو مدل جدا از هم

الف-۱) بررسی فرضیه بر اساس مدل آماری شماره یک:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \alpha_4 = 0)$ برابر ۰/۹۱۵ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرضیه رد نمی‌شود. در مجموع ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موجود در مدل مشاهده نمی‌شود. مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DP و متغیر وابسته DACC، $(H_0: \alpha_1 = 0)$ ، برابر ۰/۶۹۴ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود. در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود و بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد. البته در این

مدل مقادیر احتمال مربوط به ارتباط سایر متغیرهای مستقل با مدیریت سود نیز همگی بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشند بنابراین بین آنها و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. مدل برآورد شده عبارتست از:

$$DACC1_{it} = 0.184 - 0.0907DP_{it} - 0.0298CRP_{it} - 0.0303LEV_{it} - 0.0035LogSize_{it}$$

الف-۲) بررسی فرضیه بر اساس مدل آماری شماره دو:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \beta_1 = \beta_2 = 0)$ برابر ۰/۱۹۴ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود. در مجموع ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موجود در مدل مشاهده نمی‌شود. مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DACC و متغیر وابسته DP، $(H_0: \beta_1 = 0)$ برابر ۰/۳۱۷ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود و بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد. البته در این مدل مقدار احتمال مربوط به متغیر مستقل دیگر نیز بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین بین اندازه شرکت و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. مدل برآورد شده عبارتست از:

$$DP_{it} = 1.001 - 0.0970 DACC_{it} - 0.0126 LogSize_{it}$$

ب) مطالعه فرضیه بوسیله برازش یک مدل معادلات همزمان در سال ۸۲: تحلیل مدل رگرسیونی همزمان بر اساس برآورد به روش کمترین مربعات دو مرحله‌ای (2SLS):

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۶۹۴۳ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیر مستقل DP مشاهده نمی‌شود. بدین ترتیب فرضیه تحقیق رد می‌شود. همچنین مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری $(H_0: \beta_1 = 0)$ مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DACC و متغیر وابسته DP برابر ۰/۵۷۹۷ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین

با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود. در این شیوه نیز مقادیر احتمال مربوط به سایر متغیرهای مستقل بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشند. بنابراین بین آنها و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. لذا بر اساس این روش نیز فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد.

جدول ۱- خلاصه نتایج مربوط به بررسی فرضیه تحقیق در سال ۱۳۸۲

نتیجه	نوع ارتباط	ضریب تعیین	شیب خط در مدل	ضریب همبستگی بین DP, DACC	فرضیه تحقیق	سال تحقیق
رد فرضیه	منفی ولی غیر معنی‌دار	۰/۰۲۳	-۰/۰۹۰۷ (۰/۶۹۴)	-۰/۱۳۰ (۰/۳۷۷)	مدل ۱ (مقدار احتمال)	
رد فرضیه	منفی ولی غیر معنی‌دار	۰/۰۷۳	-۰/۰۹۷۰ (۰/۳۱۷)	-۰/۱۳۰ (۰/۳۷۷)	مدل ۲ (مقدار احتمال)	
رد فرضیه	منفی و غیر معنی‌دار	۰/۰۲۳۳	-۰/۰۹۰۷ (۰/۶۹۴۳)	-----	مدل ۱ (مقدار احتمال)	۱۳۸۳
رد فرضیه	منفی و غیر معنی‌دار	۰/۰۶۴۲	-۰/۰۶۰۲ (۰/۵۷۹۷)	-----	مدل ۲ (مقدار احتمال)	

بررسی فرضیه تحقیق در سال ۸۳:

الف) مطالعه بوسیله برازش دو مدل جدا از هم

الف-۱) بررسی فرضیه بر اساس مدل آماری شماره یک:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \alpha_4 = 0)$ برابر ۰/۴۱۱ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه در مجموع ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موجود در مدل مشاهده نمی‌شود. مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DP و متغیر وابسته DACC. $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۷۵۰ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود و بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد. البته در این مدل مقادیر احتمال مربوط به سایر متغیرهای مستقل نیز همگی بزرگتر از ۰/۰۵

می‌باشند بنابراین بین آنها و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. مدل برآورد شده عبارتست از:

$$DACC_{it} = 0.184 - 0.0907 DP_{it} - 0.0298 CRP_{it} - 0.0303 LEV_{it} - 0.0035 LogSize_{it}$$

الف-۲) بررسی فرضیه بر اساس مدل آماری شماره دو:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \beta_1 = \beta_2 = 0)$ برابر ۰/۴۷۹ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه در مجموع ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موجود در مدل مشاهده نمی‌شود. مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DACC و متغیر وابسته DP، $(H_0: \beta_1 = 0)$ برابر ۰/۴۳۰ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود و بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد. البته در این مدل مقدار احتمال مربوط به متغیر مستقل دیگر نیز بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین بین اندازه شرکت و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. مدل برآورد شده عبارتست از:

$$DP_{it} = 0.935 - 0.0295 DACC_{it} - 0.0072 LogSize_{it}$$

ب) مطالعه فرضیه بوسیله برازش یک مدل معادلات همزمان در سال ۸۳
تحلیل مدل رگرسیونی همزمان بر اساس برآورد به روش کمترین مربعات دو مرحله‌ای:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۷۴۹۹ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیر مستقل DP مشاهده نمی‌شود. بدین ترتیب فرضیه تحقیق رد می‌شود. همچنین مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری $(H_0: \beta_1 = 0)$ مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DACC و متغیر وابسته DP برابر ۰/۵۴۶۷ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده

نمی‌شود. در این شیوه هم مقدار احتمال مربوط به سایر متغیرهای مستقل بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین بین آنها و متغیرهای وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. لذا بر اساس این روش نیز فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد.

جدول ۲- خلاصه نتایج مربوط به بررسی فرضیه تحقیق در سال ۱۳۸۳

فرضیه تحقیق	ضریب همبستگی بین DP, DACC	شیب خط در مدل	ضریب تعیین	نوع ارتباط	نتیجه
مدل ۱ (مقدار احتمال)	-۰/۱۳۰ (۰/۳۷۷)	-۰/۰۹۰۷ (۰/۶۹۴)	۰/۰۲۳	منفی ولی غیر معنی‌دار	رد فرضیه
مدل ۲ (مقدار احتمال)	-۰/۱۳۰ (۰/۳۷۷)	-۰/۰۹۷۰ (۰/۳۱۷)	۰/۰۷۳	منفی ولی غیر معنی‌دار	رد فرضیه
مدل ۱ (مقدار احتمال)	----	-۰/۰۹۰۷ (۰/۶۹۴)	۰/۰۲۳۳	منفی و غیر معنی‌دار	رد فرضیه
مدل ۲ (مقدار احتمال)	----	-۰/۰۶۰۲ (۰/۵۷۹۷)	۰/۰۶۴۲	منفی و غیر معنی‌دار	رد فرضیه

بررسی فرضیه تحقیق در سال ۸۴:

الف) مطالعه بوسیله برازش دو مدل جدا از هم

الف-۱) بررسی فرضیه بر اساس مدل آماری شماره یک:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \alpha_4 = 0)$ برابر ۰/۰۱۵ می‌باشد که از ۰/۰۵ کوچکتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد می‌شود در نتیجه در مجموع ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موجود در مدل مشاهده می‌شود. مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DP و متغیر وابسته DACC، $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۰۰۴ می‌باشد که از ۰/۰۵ کوچکتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد می‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده می‌شود و بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار می‌گیرد. البته در این مدل مقادیر احتمال مربوط به سایر متغیرهای مستقل نیز همگی بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشند بنابراین بین آنها و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. مدل برآورد شده عبارتست از:

$$DACC_{ii} = 0.666 - 1.222 DP_{ii} - 0.226 CRP_{ii} - 0.146 LEV_{ii} - 0.0379 LogSize_{ii}$$

الف-۲) بررسی فرضیه بر اساس مدل آماری شماره دو:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \beta_1 = \beta_2 = 0)$ برابر ۰/۰۴۱ می‌باشد که از ۰/۰۵ کوچکتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد می‌شود در نتیجه در مجموع ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موجود در مدل مشاهده می‌شود. مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DACC و متغیر وابسته DP، $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۰۱۳ می‌باشد که از ۰/۰۵ کوچکتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد می‌شود در نتیجه ارتباط معکوس و معنی‌داری بین دو متغیر مشاهده می‌شود و بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار می‌گیرد. البته در این مدل مقدار احتمال مربوط به متغیر مستقل دیگر نیز بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین بین آن و متغیر وابسته ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. مدل برآورد شده عبارتست از:

$$DP_{ii} = 0.807 - 0.118 DACC_{ii} - 0.002 LogSize_{ii}$$

ب) مطالعه فرضیه بوسیله برازش یک مدل معادلات همزمان در سال ۸۴ تحلیل مدل رگرسیونی همزمان بر اساس برآورد به روش کمترین مربعات دو مرحله‌ای:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۰۰۳۹ می‌باشد که از ۰/۰۵ کوچکتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد می‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیر مستقل DP مشاهده می‌شود. بدین ترتیب فرضیه تحقیق رد نمی‌شود. همچنین مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری $(H_0: \beta_1 = 0)$ مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DACC و متغیر وابسته DP برابر ۰/۰۰۴۰ می‌باشد که از ۰/۰۵ کوچکتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد می‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده می‌شود. اما در این شیوه مقادیر احتمال مربوط به سایر متغیرهای مستقل همگی بزرگتر

از ۰/۰۵ می‌باشند. بنابراین بین آنها و متغیر وابسته ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. بر اساس این روش فرضیه تحقیق مورد تایید قرار می‌گیرد.

جدول ۳- خلاصه نتایج مربوط به بررسی فرضیه تحقیق در سال ۱۳۸۴

نتیجه	نوع ارتباط	ضریب تعیین	شیب خط در مدل	ضریب همبستگی بین DP, DACC	فرضیه تحقیق	
تایید فرضیه	منفی و معنی‌دار	۰/۲۴۰	-۱/۲۲۲ ۰/۰۰۴	-۰/۲۸۸ ۰/۰۳۸	مدل ۱ مقدار احتمال	
تایید فرضیه	منفی و معنی‌دار	۰/۱۲۷	-۰/۱۱۸ (۰/۰۱۳)	-۰/۲۸۸ (۰/۰۳۸)	مدل ۲ مقدار احتمال	
تایید فرضیه	منفی و معنی‌دار	۰/۲۳۹۵	-۱/۲۲۱۸ (۰/۰۰۳۹)	-----	مدل ۱	مدل همزمان
تایید فرضیه	منفی و معنی‌دار	۰/۱۷۰۶	-۰/۱۴۰۸ (۰/۰۰۴)	-----	مدل ۲	

بررسی فرضیه تحقیق طی سه سال:

الف) مطالعه بوسیله برازش دو مدل جدا از هم

الف-۱) بررسی فرضیه بر اساس مدل آماری شماره یک:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \alpha_4 = 0)$ برابر ۰/۱۲۹ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه در مجموع ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موجود در مدل مشاهده نمی‌شود. مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DP و متغیر وابسته DACC، $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۴۷۲ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود و بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد. البته در این مدل مقادیر احتمال مربوط به سایر متغیرهای مستقل بجز CRP همگی بزرگتر از ۰/۰۵

می‌باشند. بنابراین بین آنها و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. مدل برآورد شده عبارتست از:

$$DACC_{it} = -0.0397 - 0.359 DP_{it} - 0.236 CRP_{it} - 0.0773 LEV_{it} - 0.0359 LogSize_{it}$$

الف-۲) بررسی فرضیه بر اساس مدل آماری شماره دو:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \beta_1 = \beta_2 = 0)$ برابر ۰/۴۳۲ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه در مجموع ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل موجود در مدل مشاهده نمی‌شود. مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DACC و متغیر وابسته DP، $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۳۴۰ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود و بدین ترتیب فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد. البته در این مدل مقدار احتمال مربوط به متغیر مستقل دیگر نیز بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین بین اندازه شرکت و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. مدل برآورد شده عبارتست از:

$$DP_{it} = 0.903 - 0.0432 DACC_{it} - 0.0049 LogSize_{it}$$

ب) مطالعه فرضیه بوسیله برازش یک مدل معادلات همزمان در حالت کلی (طی سه سال):

تحلیل مدل رگرسیونی همزمان بر اساس برآورد به روش کمترین مربعات دو مرحله‌ای:

مقدار احتمال مربوط به آماره جهت بررسی فرضیه آماری $(H_0: \alpha_1 = 0)$ برابر ۰/۴۶۹۵ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌داری بین متغیر وابسته و متغیر مستقل DP مشاهده نمی‌شود. بدین ترتیب فرضیه تحقیق رد می‌شود. همچنین مقدار احتمال مربوط به فرض صفر آماری $(H_0: \beta_1 = 0)$ مبنی بر عدم وجود ارتباط بین متغیر مستقل DACC و متغیر وابسته DP برابر ۰/۳۱۸۸ می‌باشد که از ۰/۰۵ بزرگتر است بنابراین

با اطمینان ۰/۹۵ این فرض رد نمی‌شود در نتیجه ارتباط معنی‌دار بین دو متغیر مشاهده نمی‌شود. در این شیوه مقادیر احتمال مربوط به سایر متغیرهای مستقل نیز همگی بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشند. بنابراین بین آنها و متغیر وابسته نیز ارتباط معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. بر اساس این روش نیز فرضیه تحقیق مورد تایید قرار نمی‌گیرد.

جدول ۴- خلاصه نتایج مربوط به بررسی فرضیه تحقیق در حالت کلی (۳ سال)

نتیجه	نوع ارتباط	ضریب تعیین	شیب خط در مدل	ضریب همبستگی بین DP, DACC	فرضیه تحقیق	سال همپوشانی
رد فرضیه	منفی و غیر معنی‌دار	۰/۱۵۳	-۰/۳۵۹ ۰/۴۷۲	-۰/۱۱۲ (۰/۴۳۳)	مدل ۱ (مقدار احتمال)	
رد فرضیه	منفی و غیر معنی‌دار	۰/۳۶۶	-۰/۰۴۳۲ (۰/۳۴۰)	-۰/۱۱۲ (۰/۴۳۳)	مدل ۲ (مقدار احتمال)	
رد فرضیه	منفی و غیر معنی‌دار	۰/۱۵۳۱	-۰/۳۶۰۹ (۰/۴۶۹۵)	----	مدل ۱ (مقدار احتمال)	
رد فرضیه	منفی و غیر معنی‌دار	۰/۰۴۷۰	-۰/۰۴۵۴ (۰/۳۱۹)	----	مدل ۲ (مقدار احتمال)	

بررسی فرضیات زیر بنایی:

بررسی فرضیات زیربنایی شامل آزمون همگنی در واریانس باقیمانده‌ها از طریق بررسی نمودار پراکنش باقیمانده‌های استاندارد شده در مقابل پیش‌بینی‌های استاندارد شده، آزمون نرمال بودن باقیمانده‌ها (آماره کولموگروف اسمیرنف)، آزمون استقلال باقیمانده‌ها (آماره دوربین واتسن و همچنین آزمون Runs)، بررسی همخطی در مدل (آماره VIF) نشان‌دهنده اعتبار نتایج حاصله است. همچنین در بررسی قسمت Residual Statistics خروجی کمینه و بیشینه باقیمانده‌های استاندارد در این مدل، مشکل وجود مقادیر پرت افتاده مشاهده نگردید. در انتها با توجه به تایید فرضیات فوق می‌توانیم به نتایج حاصل از مدل برازش شده اطمینان داشته باشیم.

- نتایج تحقیق در سال ۸۴ بیانگر وجود رابطه‌ای معنادار بین کیفیت افشاء و مدیریت سود بوده و این رابطه بصورت یک رابطه معکوس حاصل گردیده است. لذا نوع مدیریت سود انجام شده با توجه به تئوری‌های ارائه شده در قبل، از نوع مدیریت سود فرصت طلبانه است و می‌توان نتیجه گرفت که شرکت‌های با سطح افشاء پایین‌تر بیشتر تمایل به انجام مدیریت سود دارند و از طرف دیگر شرکت‌هایی که بیشتر به مدیریت سود می‌پردازند نیز مایلند تا افشاء کمتری داشته باشند. لذا با توجه به نتایج تحقیق حاضر در سال ۸۴ می‌توان ادعا نمود که "افشاء بیشتر اطلاعات تأثیر محدودکننده‌ای بر مدیریت سود دارد".

- نتایج این تحقیق مبنی بر عدم وجود ارتباط بین اندازه شرکت و اهرم با مدیریت سود، مطابق با نتایج بدست آمده توسط پورحیدری و افلاطونی (۱۳۸۵) است.

- عدم تایید نسبت بدهی‌ها به کل دارایی‌ها (قراردادهای بدهی) بعنوان یکی از انگیزه‌های هموارسازی سود را می‌توان بدلیل ساز و کار و سیستم پرداخت وام و اعتبار توسط سیستم بانکی و تاکید بر اخذ وثیقه به جای تاکید بر تحلیل صورت‌های مالی دانست. (پورحیدری و افلاطونی (۱۳۸۵))

- عدم وجود رابطه بین معیار عملکرد نسبی (CRP) و مدیریت سود نیز می‌تواند ناشی از بکارگیری معیارهای دیگری مانند EPS, DPS, سود عملیاتی و .... برای ارزیابی عملکرد توسط سهامداران و مدیریت باشد.

- تاثیر اندازه شرکت بر مدیریت سود را بواسطه اجتناب شرکت‌های بزرگ از هزینه‌های سیاسی و از جمله مالیات می‌دانند و این در حالی است که این فرضیه در تحقیق پورحیدری و افلاطونی تایید نشده است. نتایج حاصل از تحقیق مذکور در قبل نشاندهنده ارتباط بین میزان مالیات و مدیریت سود و عدم وجود ارتباط بین اندازه شرکت و مدیریت سود است. لذا به نظر می‌رسد در مورد ارتباط اندازه شرکت و مدیریت سود و تئوری مربوطه در بازار ایران تحقیقات بیشتری مورد نیاز خواهد بود.

- عدم وجود رابطه بین میزان افشاء و اندازه شرکت نیز می‌تواند ناشی از نوع معیار سنجش باشد. در این تحقیق از افشاء اجباری استفاده شده است. در این حالت با توجه به نظارت‌های قانونی موجود ممکن است اندازه شرکت‌ها تاثیر چندانی بر رعایت یا عدم رعایت استانداردهای افشاء نداشته باشد.

- بنا بر آنچه در بالا بیان شد به نظر می‌رسد الزام نمودن شرکت‌ها برای افشاء بیشتر اطلاعات می‌تواند به عنوان عاملی برای افزایش اطمینان از عدم انجام مدیریت سود و یا کاهش آن در شرکت‌ها، مورد توجه مقامات قانونی و نظارتی قرار گیرد.
- با توجه به نتایج این تحقیق می‌توان ادعا نمود که شرکت‌هایی با اطلاعات منتشره بیشتر، شرکت‌هایی با ریسک کمتر برای سرمایه‌گذاری بوده‌اند.
- ارائه آموزش‌هایی به سرمایه‌گذاران از طرف سازمان بورس اوراق بهادار پیرامون مفاهیم و قواعد رایج در بازار و عمومی‌تر کردن نتایج تحقیقات انجام شده پیرامون بازار اوراق بهادار می‌تواند در افزایش کارایی بازار موثر باشد.
- ارائه اطلاعاتی پیرامون میزان اطلاعات افشاء شده توسط شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار بعنوان متغیری که با بسیاری از مفاهیم همچون مدیریت سود، هزینه سرمایه و ... در ارتباط است، نیز می‌تواند به سرمایه‌گذاران در ارزیابی وضعیت شرکت‌های عضو بورس یاری رساند.
- با توجه به اینکه در تحقیق حاضر صرفاً افشاء اجباری مورد توجه بوده است و حال آنکه افشاء مدیریت بخش اختیاری را نیز شامل می‌شود. لذا این احتمال وجود دارد که مدیران سعی در پنهان کردن مدیریت سود انجام شده از طریق افشاء اختیاری داشته باشند که این موضوع می‌تواند در تحقیقات آتی مورد آزمون قرار گیرد.
- بی‌شک تایید یا رد هر یک از توجیحات فوق مستلزم تحقیقات بیشتر در آینده می‌باشد.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- ایزدی نیا، ناصر (۱۳۷۶ و ۱۳۷۷). تاثیر تدابیر افشاء مالی بر قیمت سهام. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی. شماره ۲۲ و ۲۳، صص. ۱۳۰-۱۱۲.
- پورحیدری، امید، عباس، افلاطونی (۱۳۸۵). بررسی انگیزه‌های هموارسازی سود در شرکتهای پذیرفته.
- شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی. شماره ۴۴، صص. ۷۰-۵۵.
- ثقفی، علی، غلامرضا، کردستانی (۱۳۸۳). بررسی و تبیین رابطه بین کیفیت سود و واکنش بازار به تغییرات سود نقدی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی. شماره ۳۷، صص. ۷۲-۵۱.

منابع لاتین

- Barnea, J., R. and S. Sadan (1976). **Classificatory of Income with Extraordinary Items**. The Accounting Review. PP. 111-125.
- Barry, C. B., S.J. Brown (1984). **Differential information and the small firm effect**. The Journal of Financial Economics. No. 13, PP. 283-294.
- Beidleman, C.R. (1973). **Incom Smoothing: The Role of Management**. The Accounting Review. PP. 654-671.
- Beneish, M.D., D. Messod (2001). **Earnings management: A Perspective**. Working paper, On line, <http://papers.ssrn.com> .
- Christse ,A. (1990). **Aggregation of Test statistics :An Evaluation of the Evidence on contracting And Size Hypotheses**. Journal of Accounting And Economics. No. 12, PP. 15-36.
- Cooke. T.E. (1992). **The impact of size, stock market listing and industry type on disclosure in the annual reports of**

- japanese listed Corporation.** Accounting business research. No. 87, Vol. 2. PP. 125-142
- Courtis, J. K. (1992). **The Reliability of Perception-Based Annual Report Disclosure Studies.** Accounting and Business Research. No. 89, Vol. 23, PP. 31-43.
- Darrough, N.M, H. Pourjalali and S. Saudogaran (1998). **Earnings Management In Japanese companies.** The International Journal of Accounting. No. 33, Vol. 3, PP. 313-334.
- Dechow, P.M., R.G. Sloan and A.P. Sweeney (1995). **Detecting Earnings Management.** The Accounting Review. No. 70, Vol. 2, PP. 193-225.
- DeFond, M. and C. Park. (1997). **Smoothing income in anticipation of future earnings.** Journal of Accounting and Economics. No. 23, PP. 115-139.
- Defond, M. L. And J. Jiambolvo (1994). **Debt covenant violations And Manipulation of Accruals.** Journal of Accounting and Economics. No. 17, PP. 145-176.
- Degeorge, F., J. Patel and R. Zeckhauser (1999). **Earnings management to exceed thresholds.** Journal of Business. No. 72, PP. 1-33.
- Diamond, D.W. and R. E. Verrecchia (1991). **Disclosure, liquidity , and the cost of capital.** The Journal of Finance. No. 66, PP. 1325-1355.
- Financial Accounting Standards Board (1978). **Obgectives Of Financial Reporting by Business Enterprises: Statement of financial Accounting concept.** No.1.
- Glosten, L. and P. Milgrom (1985). **Bid, ask and transaction prices in a specialist market with heterogeneuly informed traders.** Journal of Financial Economics. No. 26, PP. 71-100 .
- Gordon M., B. Horwitz and P. Meyers (1966). **Accounting Measurements and Normal Growth of the Firm.** Research in Accounting Measurement. No. 23, PP. 223-241.
- Gul, F., S. Leung, B. Srinidhi. (2000). **The Effect of Investment Opportunity Set and Debt Level on Earnings-**

- Returns Relationship and the Pricing of Discretionary Accruals.** Working Paper. On line, <http://papers.ssrn.com>.
- Hand, J.R. (1989). **Did Firms Undertake Debt – Equity Swaps for an Accounting Paper Profit or True Financial gain?** The Accounting Review. No. 64, PP. 597-613.
- Jones, j. (1991). **Earnings management during important relief investigations.** Journal of Accounting Research. No. 29, PP. 193-228.
- Kim, O. and R.E. Verrecchia (1994). **Market liquidity and voluntary earnings announcements.** Journal of Accounting and Economics. No. 17, PP. 41-68.
- Lang, M. and R. Lundholm (1996). **Cross-sectional determinants of analyst ratings of corporate disclosures.** Journal of Accounting Research. No. 31, PP. 246-271.
- Lobo, G.J. and J. Zhou (2001). **Disclosure Quality and Earnings management.** Working paper, On line, <http://papers.ssrn.com>.
- Merton , R.C. (1987). **A simple model of capital market equilibrium with incomplete information.** The Journal of Finance. No. 29, PP. 483-510.
- Moses, O.D. (1987). **Income smoothing And Incentives: Empirical Tests using Accounting changes.** The Accounting Review. No. 59, PP. 358-375.
- Richardson, D.,A.,F. (1990). **Income smoothing by Economy sector.** Journal of Business Finance & Accounting. No. 3, PP. 713- 729.
- Schipper, K. (1989). **Earnings management.** Accounting Horizons. No. 3, Vol 4, PP. 91-102.
- Truman, B., S. Titman (1988). **An Explanation for Accounting Income Smoothing.** Journal of Accounting Research. No. 26, PP. 128- 141.
- Watts, R. L., and Zimmerman, J.L. (1986). **Positive accounting theory.** Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Weisbach, M. (1988). **Outside Directors and CEO Turnover.** Journal of Financial Economics. No. 20, PP. 431-60.

فهرست اقلام افشاء اجباری در چک لیست افشاء (مطابق با استانداردهای حسابداری ایران)

ردیف	عطف به استاندارد	شرح
		۱- نحوه ارائه صورتهای مالی
۱	10-1	این واقعت که صورتهای مالی طبق استانداردهای حسابداری تهیه و ارائه شده است.
۲	12-1	در صورت انحراف از یکی از الزامات استانداردهای حسابداری به منظور تهیه صورتهای مالی به نحو مطلوب، افشای موارد ذیل توسط مدیریت:
۳		الف- بیان این مطلب که بنابه اعتقاد مدیریت واحد تجاری، صورتهای مالی، وضعیت مالی، عملکرد مالی و جریانهای نقدی واحد تجاری را به نحو مطلوب منعکس می‌کند.
۴		ب- تصریح اینکه صورتهای مالی اتمام جنبه‌های با اهمیت مطابق با استانداردهای حسابداری می‌باشد، به استثنای انحراف از الزامات یک استاندارد حسابداری که به منظور ارائه مطلوب صورتهای مالی انجام گرفته است.
۵		ج- استانداردهایی که الزامات آن رعایت نشده، ماهیت انحراف شامل شیوه حسابداری مقرر در استاندارد، اینکه چرا کاربرد شیوه مقرر در استاندارد، صورتهای مالی را گمراه کننده می‌سازد و شیوه حسابداری بکار گرفته شده.
۵		د- اثر مالی انحراف، بر سود و زیان خالص، داراییها، بدهیها و حقوق صاحبان سهام در دوره مورد گزارش.
۶	20-1	چنانچه صورتهای مالی بر مبنای فرض تداوم فعالیت تهیه نشود افشاء:
۷		الف - عدم تهیه صورتهای مالی بر مبنای فرض تداوم فعالیت
۸		ب- منای تهیه صورتهای مالی
۹		ج- دلیل فاقد تداوم فعالیت تلفی شدن واحد تجاری
۱۰	37-1	ارائه اقلام مقایسه‌ای دوره قبل
۱۱	39-1	در صورت تجدید طبقه‌بندی اقلام مقایسه‌ای صورتهای مالی، ماهیت مبلغ و دلیل تجدید طبقه‌بندی ارائه شود.
۱۲	45-1	افشاء اطلاعات ذیل به گونه‌ای بارز و تکرار آن در صورت لزوم:
۱۳		الف- نام واحد گزارشگر و شکل حقوقی آن.
۱۴		ب- اینکه صورتهای مالی مربوط به یک واحد تجاری یا مربوط به گروه واحدهای تجاری است.
۱۵		ج- تاریخ ترازنامه یا دوره مالی هر کدام که با اجزای صورتهای مالی مناسبت داشته باشد.
۱۶		د- واحد بومی گزارشگری و سطح دقت بکار رفته در ارائه ارقام صورتهای مالی.
۱۷	48-1	در مواردی که تاریخ ترازنامه واحد تجاری تغییر کرده و صورتهای مالی برای دوره ای کوتاهتر از یکسال ارائه شده افشاء:
۱۸		الف- دوره زمانی تحت پوشش صورتهای مالی
۱۹		ب- دلیل بکارگیری دوره کمتر از یکسال

عطف به استاندارد	رتبه	شرح
	۱۷	ج- این واقعیت که مبالغ مقایسه ای مربوط به صورت سود و زیان، صورت سود و زیان جامع، صورت جریان وجه نقد و یادداشتهای توضیحی مربوط قابل مقایسه نیست.
55-1	۱۸	ارائه جداگانه مبالغ پرداختی به / دریافتی از واحد تجاری اصلی، سایر واحدهای تجاری گروه و سایر اشخاص وابسته واحد تجاری موازد زیر را باید افشا کند:
	&	
	۱۹	الف- تعداد سهام مصوب، برای هر یک از طبقات سهام
	۲۰	ب- تعداد سهام منتشره و میزان سرمایه پرداخت شده، برای هر یک از طبقات سهام
	۲۱	ج- ارزش اسمی هر سهم، حقوق، مرابا و محدودیتهای مربوط، برای هر یک از طبقات سهام
57-1	۲۲	د- سهام واحد تجاری که در مالکیت واحدهای تجاری فرعی و وابسته است، برای هر یک از طبقات سهام
	۲۳	ه- مبالغ دریافتی بابت افزایش سرمایه قبل از ثبت قانونی آن،
	۲۴	و- صرف سهام،
	۲۵	ز- ماهیت و موضوع هر یک از اندوخته‌ها،
	۲۶	ح- مبالغ منظور شده در صورتهای مالی بابت سود سهام پیشنهادی.
64-1	۲۷	در صورت طبقه‌بندی هزینه‌ها برحسب کارکرد، ارائه اطلاعات اضافی درباره ماهیت هزینه‌ها.
66-1	۲۸	عایدی هر سهم و مبلغ سود سهام پیشنهادی برای دوره تحت پرسش.
73-1	۲۹	میان یا مبنای اندازه‌گیری مورد استفاده در تهیه صورتهای مالی.
77-1	۳۰	اقامتگاه و شکل حقوقی واحد تجاری.
77-1	۳۱	کشور محل فعالیت آن و نشانی مرکز ثبت شده (یا محل اصلی فعالیت چنانچه متفاوت از کشور محل ثبت باشد).
77-1	۳۲	شرحی از ماهیت واحد تجاری و فعالیت اصلی آن.
77-1	۳۳	نام واحد تجاری اصلی نهایی و گروه.
77-1	۳۴	تعداد کارکنان در پایان دوره یا میانگین تعداد آنها طی دوره.
		۲- صورت جریان وجه نقد
14-2	۳۵	ارائه صورت جریان وجه نقد تحت سرفصل‌های اصلی به ترتیب ذیل: الف- فعالیتهای عملیاتی، ب- فعالیتهای نازده سرمایه‌گذاری و سود پرداختی بابت تامین مالی، ج- فعالیتهای مالیات بر درآمد، د- فعالیتهای سرمایه‌گذاری.

شرح	ردیف	عطف به استاندارد
۲- فعالیتهای تامین مالی		
جمع جریانهای نقدی منعکس شده در هر سرفصل و جمع کل جریانهای نقدی قبل از سرفصل فعالیتهای تامین مالی	۳۶	15-2
ارائه صورت تطبیق مانده اول دوره و پایان دوره وجه نقد.	۳۷	15-2
گزارش جداگانه جریانهای نقدی خروجی یا ورودی ناشی از تحصیل یا فروش واحدهای تجاری فرعی تحت سرفصل فعالیتهای سرمایه‌گذاری.	۳۸	42-2
خالص ارزش داراییهای واحد تجاری فرعی تحصیل شده یا فروش رفته برحسب طبقات عمده دارایی و بدهی.	۳۹	43-2
ما به ازای پرداختی یا دریافتی به تفکیک حصه نقدی و غیرنقدی.	۴۰	43-2
نحوه محاسبه خالص مانده وجه نقد پرداختی یا دریافتی متادرج در متن صورت جریان وجوه نقد.	۴۱	43-2
انعکاس جداگانه جریانهای نقدی استثنایی عملیاتی در صورت جریان وجوه نقد و افشای کافی ماهیت آنها.	۴۲	49-2
انعکاس جداگانه جریانهای نقدی غیرمرتبه برحسب ماهیت و قبل از آثار مالیاتی و در صورت جریان وجوه نقد و افشای کافی ماهیت آنها	۴۳	53-2
انعکاس مناسب معاملات با ماهیت غیرنقدی با استثنای معاملات مربوط به فعالیتهای عملیاتی، در یادداشتهای توضیحی	۴۴	55-2
انعکاس مبالغ با اهمیت وجه نقد که استفاده از آن توسط گروه واحدهای تجاری با محدودیت مواجه بوده، در یادداشتهای توضیحی	۴۵	58-2
۳- درآمد عملیاتی		
رویه‌های حسابداری مورد استفاده جهت شناخت درآمد عملیاتی	۴۶	34-3
مبلغ هزینه از طبقات عمده درآمد عملیاتی شناسایی شده طی دوره ناشی از فروش کالا، ارائه خدمات، سود تقسیمی شده، درآمد حق الامتیاز و سود سهام.	۴۷	34-3
مبلغ درآمد عملیاتی حاصل از مبادله کالا یا خدمات که در هزینه از طبقات عمده درآمد عملیاتی منظور شده است	۴۸	34-3
انعکاس تعهداتی که انتظار نمی‌رود منجر به انتقال منافع اقتصادی شود در یادداشتهای توضیحی	۴۹	9-4
۴- حسابداری پیشامدهای احتمالی		
ذرمورد هر پیشامد احتمالی که باید در صورتهای مالی افشا شود، می‌بایست موارد زیر افشا شود:	۵۰	16-4
الف- ماهیت پیشامد احتمالی	۵۰	
ب- ابهاماتی که انتظار می‌رود بر وضعیت نهایی پیشامد احتمالی اثرگذار.	۵۱	
ج- برآورد محتملانه‌ای از آثار مالی پیشامد احتمالی در تاریخ تصویب صورتهای مالی توسط مدیریت یا ذکر این نکته که انجام برآورد غیرعملی است.	۵۲	
در برآورد میزان یک بدهی احتمالی، اقلام زیر باید کسر و بدهی احتمالی مربوط به‌صورت خالص افشا شود:	۵۳	17-4
الف- مبالغی که به حساب ذخیره مربوط منظور شده است	۵۳	
ب- مبالغ مربوط به فستهای از بدهی احتمالی که امکان ایجاد آن قسمت بعد است.		
ارائه برآورد آثار مالی پیشامد احتمالی قبل از ملاحظات مالیاتی	۵۴	19-4

شرح	عطف به استاندارد	ردیف
۵- حسابداری رویدادهای بعد از تاریخ ترازنامه		
در مورد رویدادهای غیر تعدیلی که افشای آن ضرورت می‌یابد اطلاعات زیر افشا گردد:		۵۵
الف- ماهیت رویداد	14-5	۵۶
ب- برآورد اثر مالی رویداد یا ذکر عملی نبودن انجام برآورد.		۵۷
انعکاس برآورد آثار مالی رویدادهای غیر تعدیلی بعد از تاریخ ترازنامه قبل از آثار مالیاتی مربوط	17-5	۵۸
انعکاس مناسب تاریخ تصویب صورتهای مالی	18-5	
۶- گزارش عملکرد مالی		
افشای موارد ذیل در صورت سود و زیان جامع و به ترتیب: الف) سود یا زیان خالص دوره طبق صورت سود و زیان ب) سایر درآمدها و هزینه‌های شناسایی شده به تفکیک ج) تعدیلات ستوانی	8-06	۶۰
ارائه یادداشتی مبنی بر عدم لزوم ارائه صورت سود و زیان جامع در صورتیکه اجزاء این صورت محدود به سود یا زیان خالص دوره و تعدیلات ستوانی باشد.	13-6	۶۱
انعکاس جداگانه اقلام استثنایی (منفرداً یا در صورت تشابه نوع، در مجموع) در متن صورت سود و زیان تحت فعالیت‌های عادی- این اقلام باید بعنوان استثنایی قابل تشخیص باشد.	16-6	۶۲
انعکاس جداگانه سودوزیان حاصل از واگذاری بخش متوقف شده در صورت سودوزیان در صورت توقف عملیات یک بخش از واحد تجاری	18-6	۶۳
در رابطه با توقف عملیات یک بخش واحد تجاری افشاء:		۶۴
الف) ماهیت و مشخصات عملیات متوقف شده	25-06	۶۵
ب) تاریخ موثر توقف عملیات برای مقاصد حسابداری		۶۶
ج) نحوه توقف عملیات (فروش یا کنارگذاری)		۶۷
انعکاس جداگانه سود یا زیان غیر مترقبه و مالیات مربوطه در صورت سود و زیان پس از سود یا زیان ناشی از فعالیت‌های عادی و ارائه شرح مناسبی در یادداشت‌های توضیحی در مورد هر یک از اقلام غیر مترقبه جهت درک ماهیت این اقلام.	26-6	۶۸
انعکاس سهم سهامداران اقلیت از سود و زیان غیر مترقبه، زیر سود و زیان تلفیقی	26-6	۶۹
ارائه جداگانه اثر مالیاتی اقلام غیر مترقبه جهت قابل مقایسه بودن مالیات اقلام عادی دوسال.	29-6	۷۰
افشاء ماهیت و مبلغ تغییر در برآورد حسابداری که دارای اثر با اهمیتی در دوره جاری است یا انتظار می‌رود اثر با اهمیتی در دوره‌های بعد داشته باشد. در صورت عملی بودن تعیین مبلغ تغییر در برآورد، موضوع در یادداشت‌های توضیحی افشاء شود	36-6	۷۱

شرح	عطف به استاندارد	ردیف
انعکاس اثر تعدیلات سنوایی از طریق اصلاح مانده سود و زیان اثباته ابتدای دوره در صورتهای مالی	38-6	۷۰
در صورت وجود تعدیلات سنوایی، ارائه مجدد افلام مقایسه‌ای و در صورت عملی نبودن ارائه مجدد افلام مقایسه‌ای، انعکاس موضوع در یادداشتهای توضیحی	38-6	۷۱
میزان و ماهیت افلام تشکیل دهنده تعدیلات سنوایی و دلایل توجیهی در روبه حسابداری	38-6	۷۲
انعکاس تغییرات سود و زیان اثباته ذلی صورت سود و زیان	44-6	۷۳
انعکاس گردش حساب اندوخته قانونی و سایر اندوخته‌ها در یادداشتهای توضیحی	44-6	۷۴
انعکاس سایر تغییرات در حقوق صاحبان سهام از جمله حسابهای مربوط به اقلامی که طبق استانداردهای حسابداری مستقیماً به حقوق صاحبان سهام منظور می‌گردد، در یادداشتهای توضیحی	44-6	۷۵
انعکاس تغییرات ناشی از افزایش یا کاهش سرمایه در یادداشتهای توضیحی	44-6	۷۶
۷- حسابداری مخارج تحقیق و توسعه		
رویه حسابداری مخارج تحقیق و توسعه (از جمله: روشهای استهلاک، عمر مفید یا نرخهای استهلاک مخارج توسعه)	22-7	۷۷
مجموع مخارج تحقیق و توسعه که به سود و زیان دوره منظور شده، تکمیک مبلغ مزبور به "مبالغی که طی دوره جاری مستقیماً به هزینه منظور شده" و "مبالغ انتقالی از حساب دارایی"	22-7	۷۸
گردش حساب دارایی (مخارج توسعه) تحت عنوان داراییهای نامشهود	22-7	۷۹
۸- حسابداری موجودی مواد و کالا		
رویه‌های حسابداری مربوط به موجودی کالا	48-8	۸۰
ارائه مبلغ هر یک از انواع موجودی، چنانچه برای انواع مختلف موجودیها، رویه‌های حسابداری متفاوتی اتخاذ شده باشد	49-8	۸۱
انعکاس مبلغ مندرج در ترازنامه بابت موجودی مواد و کالا در یادداشتهای توضیحی به گونه‌ای متناسب با ماهیت فعالیت واحد تجاری	50-8	۸۲
مبلغ هزینه کاهش ارزش موجودیها ناشی از اعمال قاعده اقل بهای تمام شده و خالص ارزش فروش پس از کسر هرگونه افزایش ناشی از اعمال قاعده فرق در مورد موجودیهای انتقالی از دوره قبل	52-8	۸۳
بهای تمام شده موجودیهای فروش رفته	52-8	۸۴
مبالغ موجودی مواد و کالا که در ونفقه بدهیهای واحد تجاری است	52-8	۸۵
۹- حسابداری بیمانهای بلندمدت		
واحد تجاری در مورد بیمانهای بلندمدت رویه‌های زیر را باید افشاء کند:		
الف- روشهای تعیین درآمد شناسایی شده دوره،	40-9	۸۶
ب- روشهای تعیین مرحله تکمیل بیمان در جریان پیشرفت		۸۷

شرح	عطف به استاندارد	ردیف
مآزاد درآمد شناسایی شده انباشته پیمان بر مبالغ دریافت و دریافتی بابت پیشرفت کار تا تاریخ ترازنامه، بعنوان مبلغ قابل بازیافت پیمان طبقه‌بندی گردد و بطور جداگانه تحت سرفصل حسابهای دریافتی منعکس شود.	35-9	۸۸
انعکاس پیش دریافت پیمان در سرفصل پیش دریافتها در ترازنامه	35-9	۸۹
مخارج تحمل شده انباشته پس از کسر مبالغ هزینه شناسایی شده انباشته (خالص برای تمام شده) و به کسر زیانهای قابل پیش‌بینی، بعنوان مانده پیمانهای بلندمدت، طبقه‌بندی و انعکاس بطور جداگانه تحت سرفصل پیمانهای در جریان پیشرفت در ترازنامه	35-9	۹۰
مآزاد ذخیره زیانهای قابل پیش‌بینی بر مخارج تحمل شده انباشته (پس از کسر مبالغ هزینه شناسایی شده انباشته)، بعنوان ذخیره زیانهای قابل پیش‌بینی طبقه‌بندی و انعکاس تحت سرفصل ذخایر در ترازنامه	35-9	۹۱
مبلغ سپرده‌های کسر شده قابل استرداد از قبیل سپرده حسن انجام کار و سپرده بیمه باید تحت سرفصل حسابهای دریافتی در ترازنامه منعکس شود.	35-9	۹۲
در مورد پیمانهای بلندمدت موارد ذیل می‌بایست در صورت سود و زیان منعکس گردد:		۹۳
الف- درآمد شناسایی شده دوره (درآمد پیمان)	39-9	۹۳
ب- هزینه شناسایی شده دوره (بهای تمام شده پیمان) شامل هزینه شناسایی شده پیمان طی دوره و زیان قابل پیش‌بینی شناسایی شده طی دوره.		۹۴
۱۰- حسابداری کمکهای بلاعوض دولت		
رویدادهای حسابداری مربوط به کمک‌های بلاعوض دولت شامل نحوه ارائه آنها	23-10	۹۵
اثر کمک‌های بلاعوض بر نتایج دوره جاری و دوره‌های آتی و وضعیت مالی واحد تجاری	23-10	۹۶
در مواردیکه کمک دولت به شکلی غیر از کمک‌های بلاعوض بوده و اثرات یا اهدیتی بر نتایج دوره داشته باشد، ماهیت و در صورت قابلیت اندازه‌گیری، برآوردی از اثرات اینگونه کمک‌ها.	23-10	۹۷
بدهیهای احتمالی مربوط به کمک‌های بلاعوض قابل استرداد	23-10	۹۸
۱۱- حسابداری داراییهای ثابت مشهود		
مبایم اندازه‌گیری مورد استفاده جهت تعیین ناخالص مبلغ دفتری برای هر طبقه از داراییهای ثابت	79-11	۹۹
روشهای استهلاك مورد استفاده برای هر طبقه از داراییهای ثابت	79-11	۱۰۰
عمر مفید یا نرخهای استهلاك مورد استفاده برای هر طبقه از داراییهای ثابت	79-11	۱۰۱
صورت تطبیق ناخالص مبلغ دفتری، ذخیره کاهش دائمی دارایی و استهلاك انباشته در ابتدا و انتهای دوره	79-11	۱۰۲
تجزیل جریانهای نقدی آتی مورد استفاده به ارزشهای فعلی به منظور تعیین مبلغ بازیافتی اقلیمی از دارایی در صورت وجود	80-11	۱۰۳
افشای میزان محدودیت در رابطه با مالکیت داراییهای که در وثیقه بدهیهاست	80-11	۱۰۴
تعهدات مربوط به تحصیل داراییهای ثابت مشهود	80-11	۱۰۵

ردیف	عطف به استاندارد	شرح
۹۵	83-11	در صورت تجدید ارزیابی داراییهای ثابت، افشاء:
۱۰۶		الف - مبنای تعیین مبلغ تجدید ارزیابی (ارزش بازار، بهای جایگزینی مستهلک شده و غیره)
۱۰۷		ب - تاریخ موثر تجدید ارزیابی
۱۰۸		ج - استفاده از ارزیاب مستقل یا ارزیاب داخلی واحد تجاری
۱۰۹		د - مبلغ دفتری هر طبقه از داراییها که در صورت انعکاس به بنای تمام شده منهای استهلاک انباشته، در صورتهای مالی منعکس می‌شود
۱۱۰		ه - مزایای تجدید ارزیابی شامل تعویضاتی دوره و ذکر محدودیت تقسیم آن بین صاحبان سرمایه
۱۱۱		و - دوره نابود تجدید ارزیابی به لحاظ هر طبقه از داراییها
۱۱۲	84-11	مبلغ دفتری داراییهایی که به دراز مدت مبادله شده، مانده است
۱۱۳	84-11	ناخالص مبلغ دفتری سرگروه ارزیابی کاملاً مستهلک شده که بر مبنای استفاده است
۱۱۴	84-11	مبلغ دفتری داراییهایی که از استفاده فعال برکنار شده، جدید و ارزیابی مجدد می‌شود
۱۱۵	84-11	در صورت انعقاد از مبنای بنای تمام شده تا بخشی از ارزش معصومانه دارایی ثابت مشهودی که بطور قابل ملاحظه ای متفاوت از مبلغ دفتری است
		۱۲- افسسای اطرافات در خصوص اشخاص وابسته
۱۱۶	22-12	اطلاعات در مورد انعقاد قراردادهایی که عمده‌ترین سررشتهای مالی سنوات آتی را در مورد معاملات با اشخاص وابسته تحت تأثیر قرار خواهد داد
۱۱۷	23-12	رابطه بین ائمه، عاصر وابسته، در صورت وجود کنترل، مصرف نظر از انجام یا عدم انجام معامله بین اشخاص وابسته
۱۱۸	24-12	رابطه با اشخاص وابسته در صورت وجود کنترل و صرف نظر از انجام یا عدم انجام معامله بین اشخاص وابسته
۱۱۹	25-12	در صورت انجام معاملات بین اشخاص وابسته، ماهیت روابط با اشخاص وابسته و همچنین نرخ معاملات و جزئیاتی را که جهت درک صورتهای مالی لازم است
۱۲۰	26-12	در صورت انجام معاملات بین اشخاص وابسته، مانده طلب از و یا بدهی به شخص وابسته در تاریخ ترازنامه و ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول
		۱۳- حسابداری مخارج تأمین مالی
۱۲۱	26-13	مبلغ مخارج تأمین مالی که طی دوره به بنای تمام شده دارایی منظور شده است
۱۲۲	26-13	نرخ جذب استفاده شده برای تعیین مبلغ مخارج تأمین مالی قابل احتساب در بنای تمام شده دارایی واجد شرایط
		۱۴- نحوه ارائه داراییهای جاری و بدهیهای جاری
۱۲۳	17-1۴	ارائه جمع کل داراییهای جاری و جمع کل بدهیهای جاری در ترازنامه
		۱۵- حسابداری سرمایه‌گذاریها
۱۲۴	58-15	مبلغ سرمایه‌گذاری سریع معامله در بازار که بعنوان دارایی جاری نگهداری شده است

ردیف	عنوان استاندارد	شرح
۱۲۵	58-15	رویه‌های حسابداری مورد استفاده برای سرمایه‌گذاریها مشتمل بر نحوه حسابداری تغییرات مبلغ دفتری
۱۲۶	58-15	مبلغ درآمد حاصل از سرمایه‌گذاریهای سریع‌المعامله در بازار که بعنوان دارایی جاری نگهداری و به روش ارزش بازار ارزیابی شده است، شامل درآمد حاصل از تغییر در ارزش بازار و تفکیک جداگانه سود و زیان ناشی از انتقال سرمایه‌گذاریهای بین جاری و بلندمدت
۱۲۷	58-15	ارزش بازار سرمایه‌گذاری سریع‌المعامله در بازار که بعنوان دارایی جاری نگهداری شده و به روش اقل‌بهای تمام شده و خالص ارزش فروش ارزیابی شده است
۱۲۸	58-15	ارزش بازار سرمایه‌گذاری سریع‌المعامله در بازار که بعنوان دارایی غیرجاری نگهداری شده است.
۱۲۹	58-15	مبلغ هر گونه سود یا زیان ناشی از واگذاری سرمایه‌گذاریهای بلندمدت
۱۳۰	58-15	مبلغ هر گونه ذخیره برای کاهش ارزش دائمی در ارزش سرمایه‌گذاری بلندمدت
۱۳۱	58-15	محدودینهای قابل توجه در رابطه با امکان تبدیل سرمایه‌گذاریها به نقد یا وصول درآمد و عواید واگذاری آنها
۱۳۲	58-15	صورت تحلیل پرتفوی سرمایه‌گذاری در مورد موسساتی که فعالیت عمده آنها سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار است
۱۳۳	59-15	رویه‌های مربوط به نحوه حسابداری تغییرات مبلغ دفتری سرمایه‌گذاریها
۱۳۴	60-15	میزان تأثیر عملکرد سرمایه‌گذاری بر نتایج عملیات واحد تجاری در صورتهای مالی
۱۳۵	60-15	در صورت با اهمیت بودن سرمایه‌گذاری سریع‌المعامله در بازار که بعنوان دارایی جاری نگهداری شده، ارائه جداگانه مبلغ سرمایه‌گذاری همراه با درآمد حاصل از آن و در صورت استفاده از روش ارزش بازار درآمد ناشی از تغییرات در ارزش بازار آن
		۱۶- تسعیر ارز
۱۳۶	45-16	مبلغ تفاوت‌های تسعیر شده در سود و زیان دوره
۱۳۷	45-16	خالص تفاوت‌های تسعیر طبقه‌بندی شده بعنوان یک قلم جداگانه در سرفصل حقوق صاحبان سرمایه و صورت تطبیق مانده آن در آغاز و پایان دوره
۵	46-16	در مواقعی که طبقه‌بندی یک عملیات خارجی با اهمیت تغییر داده می‌شود واحد تجاری باید موارد زیر را افزایش کند:
۱۳۸		الف- ماهیت و دلیل تغییر طبقه‌بندی
۱۳۹		ب- آثار تغییر طبقه‌بندی بر حقوق صاحبان سرمایه
۱۴۰		ج- آثار تغییر طبقه‌بندی بر خالص سود یا زیان دوره مالی قبل یا این فرض که تغییر طبقه‌بندی در ابتدای آن دوره رخ داده است.
۱۴۱	47-16	رویه‌های واحد تجاری در مورد تسعیر ارز
		۱۷- حسابداری داراییهای نامشهود
۱۴۲	43-17	در صورت در نظر گرفتن عمر مفید یک دارایی نامشهود بیشتر از ۲۰ سال، دلایل رد فرض حداکثر عمر مفید داراییهای نامشهود (۲۰ سال)
۱۴۳	59-17	ارائه صورت تطبیق ناخالص مبلغ دفتری و استهلاک انباشته و ذخیره کاهش ارزش در ابتدا و انتهای دوره، در مورد هر طبقه از داراییهای نامشهود

ردیف	عطف به استاندارد	شرح
۱۴۴	59-17	ارائه روش استهلاک، عمر مفید یا نرخ استهلاک، در مورد هر طبقه از داراییهای نامشهود
۱۴۵	60-17	دلایل تعیین عمر مفید، هرگاه دارایی طی بیش از بیست سال مستهلک شود.
۱۴۶	60-17	وجود و میزان محدودیت در رابطه با مالکیت داراییها و نیز داراییهای نامشهودی که وثیقه بدینها است
۱۴۷	60-17	مبالغ تعهدات مربوط به تحصیل داراییهای نامشهود
		۱۸- صورتهای مالی تلفیقی و حسابداری سرمایه گذاری در واحدهای تجاری فرعی
۱۴۸	18-18	ارائه سهم اقلیت از سود و زیان خالص بطور جداگانه ذیل صورت سود و زیان تلفیقی
۱۴۹	36-18	ارائه فهرستی از واحدهای فرعی عمده شامل نام کشور محل تاسیس یا اقامتگاه واحد تجاری فرعی، نسبت حقوق مالکیت یا میزان سهام یا حق رای (چنانچه متفاوت باشد) در واحد تجاری فرعی
۱۵۰	36-18	ارائه دلایل عدم تلفیق یک واحد تجاری فرعی (در صورتیکه مورد داشته باشد)
۱۵۱	36-18	افشاء نوع و ماهیت رابطه بین واحد تجاری اصلی و آن گروه از واحدهای تجاری فرعی که بیش از نصف سهام یا حق رای آنها بطور مستقیم یا غیرمستقیم از طریق سایر واحدهای تجاری فرعی در مالکیت واحد تجاری اصلی نیست
۱۵۲	36-18	افشای نام آن گروه از واحدهای تجاری فرعی با درصد مالکیت بالای ۵۰ درصد که بدلیل نبود کنترل، واحد تجاری فرعی محسوب نمی شوند.
۱۵۳	36-18	اثر تحصیل و اگذاری واحدهای تجاری فرعی بر وضعیت مالی گروه در تاریخ گزارشگری و بر نتایج عملیات برای دوره گزارشگری و نیز بر اقلام مقایسه‌ای
۱۵۴	36-18	دلایل عدم امکان استفاده از رویه‌های یکسان حسابداری در مورد معاملات و سایر رویدادهای مشابه که تحت شرایط یکسان رخ داده‌اند.
۱۵۵	36-18	نام، تاریخ ترازنامه و دوره مالی واحدهای تجاری فرعی که تاریخ گزارشگری آن با تاریخ گزارشگری واحد تجاری اصلی متفاوت است و دلیل یکبارگیری صورتهای مالی با تاریخ متفاوت
۱۵۶	37-18	روش حسابداری یکبار رفته در مورد سرمایه‌گذاری در واحدهای تجاری فرعی در صورتهای مالی جداگانه واحد اصلی
۱۵۷	38-18	واحدهای تجاری اصلی که بیش از ۹۰٪ سهام آنها بطور مستقیم یا غیرمستقیم در مالکیت یک واحد تجاری اصلی دیگر است و از تلفیق مستثنی شده‌اند، ارائه دلیل ارائه نکردن صورتهای مالی تلفیقی، همراه با رویه حسابداری سرمایه‌گذاری در واحد تجاری فرعی، در صورتهای مالی خود
۱۵۸	38-18	واحدهای تجاری مشمول بند قبل باید نام و اقامتگاه قانونی واحد تجاری اصلی مربوطه که صورتهای مالی تلفیقی ارائه می‌کنند را نیز افشا کنند.
		۱۹- ترکیب واحدهای تجاری
۵	72-19	در کلیه موارد ترکیب واحدهای تجاری، موارد زیر باید افشا شود:
۱۵۹		الف- نام و مشخصات واحدهای ترکیب شونده
۱۶۰		ب- روش حسابداری ترکیب

ردیف	عطف به استاندارد	شرح
۱۶۱		ج- تاریخ موثر ترکیب برای مقاصد حسابداری
۱۶۲		د- هرگونه عملیاتی که واحد ترکیبی به دلیل ترکیب، قصد فروش آن را داشته باشد
۱۶۳	73-19	در ترکیب واحد تجاری از نوع تحصیل، موارد زیر باید افشا شود:
۱۶۴		الف- درصد سهام دارای حق رای تحصیل شده ب- بهای تمام شده تحصیل و شرح مختصری از مابه ازای خرید که واگذار شده یا احتمال می‌رود واگذار شود
۱۶۵	74-19	در رابطه با سرفعلی، موارد زیر باید در صورتهای مالی افشا شود:
۱۶۶		الف- دوره استهلاك ب- دلیل انتخاب عمر مفید بیش از ۲۰ سال برای سرفعلی (در صورتیکه مورد داشته باشد)
۱۶۷		ج- روش استهلاك و دلایل انتخاب آن در مواردی که از روش خط مستقیم استفاده نمی‌شود
۱۶۸		د- صورت تطبیق مبلغ دفتری سرفعلی در آغاز و پایان دوره
۱۶۹	75-19	در رابطه با سرفعلی منفی موارد زیر باید در صورتهای مالی افشا شود:
۱۷۰		الف- شرح مبلغ و زمان وقوع هزینه‌ها و زیانهای مورد انتظار آتی
۱۷۱		ب- دوره‌هایی که سرفعلی منفی طی آن بعنوان درآمد شناسایی می‌شود ج- صورت تطبیق مبلغ دفتری سرفعلی منفی در آغاز و پایان دوره
۱۷۲	76-19	در موارد ترکیب واحد تجاری از نوع تحصیل، چنانچه ارزش منصفانه داراییها و بدهیهای قابل تشخیص یا ما به ازای تحصیل در پایان دوره وقوع ترکیب، تنها به طور مشروط قابل تعیین باشد، افشاء این موضوع و دلایل آن
۱۷۳	77-19	ذخایری که واحد تحصیل کننده در تاریخ تحصیل برای مواردی که بدهی واحد تحصیل شده نبوده در نظر گرفته در رابطه با کاهش یا حذف عملیات واحد تحصیل شده به تفکیک هر ترکیب
۱۷۴	78-19	در تحصیل بروش امتیاز منافع ارائه اطلاعات زیر ضروری می‌باشد:
۱۷۵		الف- مشخصات و تعداد سهام صادره همراه با درصد سهام دارای حق رای هر یک از واحدهای تجاری که به منظور ترکیب می‌آدمه شده است.
۱۷۶		ب- مبلغ داراییها، بدهیهای وارد شده در ترکیب توسط هر یک از واحدهای تجاری ج- درآمد فروش، سایر درآمدهای عملیاتی، اقلام غیرمرتبه و سود و زیان خالص هر واحد تجاری برای دوره پیش از تاریخ ترکیب که در سود یا زیان خالص منعکس در صورتهای مالی تلفیقی منظور شده است
۱۷۷	79-19	در مواردیکه ترکیب واحدهای تجاری پس از تاریخ ترازنامه صورت می‌گیرد، اطلاعات لازم طبق موارد بالا باید افشا شود. در صورت غیرعسلی بودن افشای هر یک از موارد مذکور این واقعیت باید افشا شود.
		۲۰- حسابداری سرمایه گذاری در واحدهای تجاری وابسته

ردیف	عطف به استاندارد	شرح
۱۷۸	25-20	انعکاس سهم واحد سرمایه‌گذار از خالص داراییهای واحد سرمایه‌پذیر. بعنوان سرمایه‌گذاری بلندمدت و بصورت جداگانه در ترازنامه تلفیقی واحد سرمایه‌گذار
۱۷۹	25-20	انعکاس جداگانه سرفصلی ناشی از تحصیل واحد تجاری وابسته، پس از کسر استهلاك یا ذخیره کاهش ارزش
۱۸۰	26-20	سهم واحد سرمایه‌گذار از سود و زیان فعالیتهای عادی واحد تجاری وابسته در صورت سود و زیان تلفیقی واحد سرمایه‌گذار بلافاصله بعد از سود یا زیان فعالیتهای عادی گروه
۱۸۱	26-20	استهلاك یا حذف سرفصلی ناشی از تحصیل واحد تجاری وابسته که در محاسبه سهم واحد سرمایه‌گذار از سود یا زیان فعالیتهای عادی واحد تجاری وابسته منظور شده است.
۱۸۲	26-20	جداگانه سهم واحد سرمایه‌گذار از اقلام غیر مترقبه واحد تجاری وابسته از اقلام غیر مترقبه گروه
۱۸۳	27-20	سهم واحد سرمایه‌گذار از مبالغ سود یا زیان شناسایی شده واحد تجاری وابسته در صورت سود و زیان جامع
۱۸۴	28-20	سودهای دریافت شده از بابت سرمایه‌گذاری در واحد تجاری وابسته بعنوان یک قلم مجزا در صورت جریان وجوه نقد تلفیقی در سرفصل بازده سرمایه‌گذاریها و سود برداشتی بابت تامین مالی
۱۸۵	28-20	سایر جریانهای نقدی بین سرمایه‌گذار و واحد تجاری وابسته در سرفصلهای مناسب صورت جریان وجوه نقد
۱۸۶	29-20	سرمایه‌گذاری در واحدهای تجاری وابسته در صورتهای مالی جداگانه واحد تجاری سرمایه‌گذار که صورتهای مالی تلفیقی تهیه می‌کند
۱۸۷	35-20	ارائه فهرستی کامل از واحدهای تجاری وابسته عمده شامل نام، ماهیت فعالیت و نسبت حقوق مالکیت یا میزان سهام با حق رای در واحد تجاری وابسته
۱۸۸	35-20	دوره مالی یا تاریخ ترازنامه واحد تجاری وابسته در مواردیکه تاریخ گزارشگری آن با تاریخ گزارشگری واحد سرمایه‌گذار متفاوت است
۱۸۹	35-20	روشهای حسابداری مورد استفاده برای این سرمایه‌گذارها
۱۹۰	35-20	دلیل عدم استفاده از روش ارزش ویژه برای سرمایه‌گذارهای بیش از ۲۰ درصد
۲۱- حسابداری اجاره ها		
۵	21-21	اجاره کننده در رابطه با اجاره‌های سرمایه‌ای موارد زیر را افشا کند:
		الف- رویه حسابداری مورد استفاده جهت شناسایی اجاره‌های سرمایه‌ای
		ب- روشهای مورد استفاده جهت محاسبه استهلاك و غیر مفید یا ترخیص استهلاك مورد استفاده
		ج- صورت تطبیق ناخالص مبلغ دفتری، ذخیره کاهش ارزش دائمی در ارزش دارایی و استهلاك انباشته در ابتدا و انتهای دوره که اضافات، کاهش، استهلاك دوره و سایر اقلام گردش داراییهای مورد اجاره را نشان دهد.
		د- مجموع هزینه‌های مالی که بابت فرارزادهای اجاره سرمایه‌ای به دوره جاری تخصیص یافته است

شرح	عطف به استاندارد	ردیف
ه- مبلغ تعهدات ناشی از قراردادهای اجاره سرمایه‌ای پس از کسر هزینه‌های مالی تخصیص یافته به دوره‌های آتی و تفکیک خالص بدهیهای مربوطه به دو طبقه جاری و غیرجاری		۱۹۵
و- شرح کلی از اهم شرایط قرارداد اجاره برای اجاره کننده از جمله مدت، مبلغ اجاره سالانه، شرایط تجدید قرارداد اختیار خرید و محدودیتهای پیش‌بینی شده در قرارداد اجاره شامل محدودیت در تقسیم سود استقراضهای جدید یا قراردادهای جدید اجاره		۱۹۶
اجاره کننده باید در رابطه با اجاره‌های عملیاتی موارد زیر را افشا کند: الف- حداقل مبلغ اجاره آتی برای اجاره‌های عملیاتی غیرقابل فسخ همراه با اطلاعات مربوط به مدت و مبلغ اجاره سالیانه ب- مبلغ اجاره که بعنوان هزینه دوره شناسایی شده است ج- ارائه شرح کلی از اهم شرایط اجاره در مورد اجاره کننده از جمله محدودیتهای پیش‌بینی شده در قرارداد اجاره شامل محدودیت در تقسیم سود استقراضهای جدید و انعقاد قراردادهای جدید	24-21	۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹
انعکاس دارایی مرتبط با اجاره سرمایه‌ای در ترازنامه بعنوان یک رقم دریافتی و به مبلغی معادل سرمایه‌گذاری خالص در اجاره توسط اجاره دهنده	25-21	۲۰۰
اجاره دهنده در رابطه با اجاره‌های سرمایه‌ای باید موارد زیر را افشا کند: الف- سرمایه‌گذاری ناخالص در اجاره‌ها، درآمد مالی کسب نشده و سرمایه‌گذاری خالص در اجاره‌ها در تاریخ ترازنامه و همچنین تفکیک خالص مطالبات مربوط به دو طبقه جاری و غیرجاری ب- ذخیره انباشته برای حداقل مبلغ اجاره غیرقابل وصول ج- شرح کلی از اهم شرایط قرارداد اجاره بلندمدت در مورد اجاره دهنده	36-21	۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳
اجاره دهنده در رابطه با اجاره‌های عملیاتی باید موارد زیر را افشا کند: الف- صورت تطبیق ناخالص مبلغ دفتری، استهلاک انباشته و ذخیره کاهش دانمی در ارزش برای هر گروه اصلی از داراییهای مورد اجاره در ابتدا و انتهای دوره که حسب مورد هزینه استهلاک، زیان کاهش دانمی ارزش شناسایی شده و برگشت زیانهای کاهش دانمی ارزش داراییها در طی دوره ب- حداقل مبلغ اجاره آتی مربوط به اجاره‌های عملیاتی غیرقابل فسخ همراه با اطلاعات مربوط به مدت و مبلغ اجاره سالیانه ج- شرح کلی از اهم شرایط اجاره‌ها در مورد اجاره دهنده	44-21	۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶
۲۳- حسابداری مشارکتهای خاص		
شریک خاص باید مجموع بدهیهای احتمالی زیر را براساس استاندارد حسابداری شماره ۴ افشا کند: الف- هر بدهی احتمالی که شریک خاص در رابطه با سهم خود در مشارکتهای خاص تحمل می‌کند و سهم وی از هر بدهی احتمالی که به طور مشترک با سایر شرکای خاص تحمل می‌کند. ب- سهم شریک خاص از بدهیهای احتمالی مشارکتهای خاص که متضمن بدهی احتمالی برای وی است.	40-23	۲۰۷ ۲۰۸

ردیف	عطف به استاندارد	شرح
۲۰۹		ج- آن دسته از بدهیهای احتمالی که ناشی از بدهی احتمالی شریک خاص بابت بدهیهای سایر شرکای خاص است.
۵	41-23	شریک خاص باید مجموع تعهدات زیر را در رابطه با سهم خود در مشارکت خاص به طور مجزا از سایر تعهدات افشا کند: الف- تعهدات سرمایه‌ای شریک خاص در رابطه با سهم خود در مشارکتهای خاص و سهم وی از تعهدات سرمایه‌ای که به طور مشترک با سایر شرکای خاص تحمل شده است ب- سهم خود از تعهدات سرمایه‌ای مشارکتهای خاص.
۵	42-23	اطلاعات زیر نیز باید در رابطه با مشارکتهای خاص در صورتهای مالی شریک خاص افشا شود: الف- فهرستی از مشارکتهای خاص عمده شامل نام و ماهیت فعالیت آنها ب- نسبت حقوق مالکیت در واحدهای تجاری تحت کنترل مشترک و نسبت حق رای، در صورتی که متفاوت از نسبت حقوق مالکیت باشد ج- دوره مالی یا تاریخ ترازنامه واحد تجاری تحت کنترل مشترک، در مواردی که تاریخ گزارشگری آن با تاریخ گزارشگری شریک خاص متفاوت است
۲۱۲	۲۱۳	د- مجموع مبلغ هر یک از سرفصلهای داراییهای جاری، داراییهای غیرجاری، بدهیهای جاری، بدهیهای غیرجاری، درآمدها و هزینه‌ها متناسب با سهم شریک خاص از مشارکتهای خاص.
۲۱۴	۲۱۵	شریک خاصی که به دلیل نداشتن واحد فرعی، صورتهای مالی تلفیقی منتشر نمی‌کند، باید اطلاعات خواسته شده در بندهای ۴۰، ۴۱ و ۴۲ را افشا کند.
۲۱۶	43-23	۲۴- گزارشگری مالی واحدهای تجاری در مرحله قبل از بهره برداری
۵	11-24	صورتهای مالی واحد تجاری در مرحله قبل از بهره‌برداری باید شامل اطلاعات اضافی زیر باشد: الف- درج عبارت "قبل از مرحله بهره‌برداری" در کلیه صفحات صورتهای مالی ب- انعکاس مبالغ اثباته جریانهای ورودی و خروجی نقدی از ابتدای شروع فعالیت واحد تجاری در مرحله قبل از بهره‌برداری در صورت جریان وجوه نقد ج- ارائه اطلاعات در مورد نوع، ماهیت و مراحل فعالیتهای انجام شده (از جمله درصد پیشرفت پروژه) د- ارائه جدول زمانبندی اجرای پروژه و دلایل تأخیر در اجرا در صورت وجود ه- ارائه جدول مقایسه‌ای عملکرد پروژه با برآوردهای اولیه (اعم از ریالی و ارزی) و- ارائه اطلاعات مربوط به مبالغ اثباته درآمد و هزینه از ابتدای فعالیت واحد تجاری در مرحله قبل از بهره‌برداری به تفکیک اقلام عمده
۲۱۷	۲۱۸	در صورتهای مالی اولین دوره مالی پس از شروع بهره‌برداری، افشاء اینکه واحد تجاری در دوره مالی گذشته، در مرحله قبل از بهره‌برداری بوده
۲۱۹	۲۲۰	۲۵- گزارشگری بر حسب قسمتهای مختلف
۲۲۱	۲۲۲	واحد تجاری باید موارد زیر را برای هر قسمت قابل گزارش تجاری با جغرافیایی مبتنی بر مکان استقرار داراییها افشا کند: الف- درآمد عملیاتی قسمت ناشی از فروش به مشتریان برون سازمانی و معاملات با سایر قسمتها، بطور جداگانه
۲۲۳	13-24	۲۳- گزارشگری بر حسب قسمتهای مختلف
۵	24-25	واحد تجاری باید موارد زیر را برای هر قسمت قابل گزارش تجاری با جغرافیایی مبتنی بر مکان استقرار داراییها افشا کند: الف- درآمد عملیاتی قسمت ناشی از فروش به مشتریان برون سازمانی و معاملات با سایر قسمتها، بطور جداگانه
۲۲۴		

شرح	عطف به استاندارد	ردیف
ب - نتیجه عملیات قسمت		۲۲۵
ج - جمع مبلغ دفتری داراییهای قسمت		۲۲۶
د - بدهیهای قسمت		۲۲۷
ه - جمع اضافات داراییهای ثابت مشهود و داراییهای نامشهود هر قسمت طی دوره		۲۲۸
و - جمع مبلغ هزینه استهلاک داراییهای ثابت مشهود و داراییهای نامشهود هر دوره قسمت که در نتیجه عملیات آن قسمت منظور شده است		۲۲۹
ز - جمع مبلغ سایر هزینههای غیرنقدی عمده هر دوره قسمت که در هزینههای عملیاتی آن قسمت منظور شده است		۲۳۰
ارائه صورت تطبیق اطلاعات افشا شده برای قسمتهای قابل گزارش و اطلاعات تجمیعی در صورتهای مالی تلفیقی یا صورتهای مالی واحد تجاری	25-25	۲۳۱
مبنای قیمت گذاری انتقالات بین قسمتها و هر تغییر مربوط	26-25	۲۳۲
تغییرات در رویههای حسابداری بکار گرفته شده برای گزارشگری قسمت که تأثیر عمده‌ای بر اطلاعات قسمت دارد	27-25	۲۳۳
چنانچه واحد تجاری روش قیمت گذاری انتقالات بین قسمتهای خود را تغییر دهد افشای این تغییر	30-25	۲۳۴
انواع محصولات و خدمات منظور شده در هر قسمت تجاری گزارش شده و نیز ترکیب هر قسمت جغرافیایی گزارش شده	31-25	۲۳۵